

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 295/1-ХVII/8
26.02.2015. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је, на својој ХVII редовној седници, одржаној дана 26.02.2015. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије о докторској дисертацији: РАЗВОЈ ИНДУСТРИЈЕ ОКРЕСАНОГ КАМЕНА У ВИНЧАНСКОЈ КУЛТУРИ НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ, кандидата мр Вере Богосављевић-Петровић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.02.2009. године.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр.6/2651 (број захтева)	
27.02.2015. (датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Вере (Живота) Богосављевић-Петровић

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Вера (Живота) Богосављевић-Петровић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Развој индустрије окресаног камена у винчанској култури на територији Србије

Универзитет је дана 24.02.2009. својим актом под бр 612-18/34/09 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Развој индустрије окресаног камена у винчанској култури на територији Србије

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Вере (Живота) Богосављевић-Петровић

(име, име једног од родитеља и презиме)

одлуком факултета

образована је на седници одржаној 30.12.2014. под бр 1894/1-X/13 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Душко Михаиловић	редовни проф.	археологија	Филозофски ф.
2. др Бобан Трипковић	доцент.	исто	Филозофски ф.
3. др Јосип Шарић	виши научни сарадник	исто	Археолошки институт

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 30.12.2014.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Реферат о завршеној докторској дисертацији

мр Вера Богосављевић Петровић

„Развој индустрије окресаног камена у винчанској култури на територији Србије“

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Вера Богосављевић-Петровић је на Филозофском факултету Универзитета у Београду дипломирала 1982. године, а магистрирала 1987. године. У периоду 1986-1987 радила је у Регионалном заводу за заштиту споменика културе у Краљеву, од 1987. до 2006. у Народном музеју у Краљеву, док је од 2006. године запослена у Народном музеју у Београду. Поред музејског рада на сређивању збирки и припреми изложби, покренула је више научно-истраживачких пројеката. Издавају се: „Праисторијска насеља и природни ресурси у краљевачком региону (1996-1998) у сарадњи са Балканолошким институтом САНУ; Археометалуршка истраживања старог рударства и металургије на Копаонику (1996-1998) у сарадњи са Археолошким институтом у Београду. Организовала је велики број археолошких ископавања налазишта из различитих периода. Од 2001. је сарадник на пројекту „Винчанска култура у неолиту Југоисточне Европе“, а од 2011. на пројекту „Културне промене и популациона кретања у раној праисторији централног Балкана“.

Учествовала је на преко двадесет стручних и научних конференција у земљи и иностранству, и објавила велики број научних радова. Међу радовима посебно треба издвојити каталог изложбе „Окресана камена индустрија са насеља Дивље Поље“ објављен 1992. године, поглавља у монографији о Гривцу из 2004. године, као и радове о раној металургији и неолитској технологији обраде камена у водећим домаћим, али и међународним часописима.

Докторску дисертацију под насловом „Развој индустрије окресаног камена у винчанској култури на територији Србије“ Вера Богосављевић-Петровић је пријавила 2008. године. Дисертација се састоји од 547 страна текста са библиографијом, картама и илустрацијама.

2. Предмет и циљ дисертације

У својој дисертацији кандидат се бавио развојем индустрија окресаног камена у винчанској култури. Ова тема је почела систематски да се проучава тек 80-их година прошлог века, када је објављена монографија М. Качановске и сарадника о окресаним каменим артефактима из Виче (ископавања М. Васића) и још неколико релевантних радова о развоју винчанских индустрија. Од тада до данас, међутим, овом проблематиком се у нашој земљи бавио веома мали број истраживача, међу којима и мр Вера Богосављевић-Петровић. Она је о овој теми написала један каталог изложбе (који је произашао из њене магистарске тезе) и више од десет чланака у којима је презентирала материјал са ранијих и новијих ископавања, резултате археолошких проучавања лежишта минералних сировина и начина њихове експлоатације.

Циљеви рада су били: а) да се интегрално, на основу уједначених критеријума представе и анализирају винчанске индустрије; б) да се на основу резултата анализа установи карактер, обим и брзина технолошких промена у винчанској култури; в) да се варијабилност индустрија сагледа са аспекта индивидуалног понашања и групних активности у насељима и ван насеља; г) да се установи у којој мери су на промене у технологији окресивања утицали друштвени и економски фактори и д) да се сагледа место винчанских индустрија у неолиту југоисточне Европе.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Вера Богосављевић Петровић је у својим истраживањима пошла од претпоставке да петроархеолошка истраживања представљају кључ за разумевање винчанске технологије. По њеном мишљењу, она су неопходна не само да би се установило у којој мери је технолошки поступак зависио од квалитета и расположивости минералних ресурса већ и да би се реконструисао начин набавке и размене сировина са заједницама у окружењу.

Избором метода реконструкције „оперативног ланца“, анализом трагова употребе и експерименталним проучавањима, кандидат је убедљиво показао да сагледавање литичке технологије није могуће без разматрања фактора који су утицали на формирање археолошког записа. На тај начин, она је била у могућности да идентификује радионичка места и укаже на могуће путеве и начине циркулације полуфабриката и готових производа унутар и између насеља.

У својој дисертацији, Вера Богосављевић Петровић је проверила и хипотезу да узроке технолошких промена и културне варијабилности понајвише треба тражити у друштвеним факторима, односно у односу између центра и периферије и улози специјализованих и дистрибутивних центара у мрежи винчанских насеља.

Осим тога, Вера Богосављевић Петровић је тестирала читав низ претпоставки које су изнели аутори који су се раније бавили проблемом развоја винчанских индустрија. На већину отворених питања успела је да пружи нове и задовољавајуће одговоре.

4. Кратак опис садржаја дисертације

У уводном делу, Вера Богосављевић Петровића се указала на општи значај проучавања неолитске технологије, циљеве и историјат истраживања винчанских индустрија и проблеме са којима су се аутори суочавали у претходном периоду. На том месту, она је истакла потребу да се одвојено размотре резултати ранијих истраживања (до краја XX века) од проучавања новијег датума, која су углавном била усмерена на петроархеолошка и експериментална проучавања, функционалну анализу и нове технике и методе у анализи винчанских индустрија. Посебно се осврнула на терминолошке проблеме, у циљу уједначавања критеријума за идентификацију и интерпретацију окресаних артефаката. Користећи расположиве ^{14}C датуме успела је да скупове артефаката са већине налазишта прецизно разврста у различите фазе развоја винчанске културе.

У првом поглављу Вера Богосављевић-Петровић је дала сажет приказ технолошких промена у старијем и средњем неолиту, наглашавајући значај проучавања старчевачких индустрија за сагледавање почетних фаза развоја винчанских индустрија.

У другом поглављу представила је скупове артефаката са ранијих ископавања Винче, Гомолаве, Селевца и других налазишта. Неке од њих је сама анализирала док је за нека налазишта користила публиковану грађу. Одвојено су, по фазама, приказани резултати петроархеолошких проучавања и резултати технолошких, типолошких и функционалних анализа. Аналитички поступак је спроведен доследно, детаљно и уједначено, а резултати и археолошка грађа су представљени табеларно и илустративно, графиконима и таблама са илустрованим материјалом.

У наредном, трећем поглављу, обављена је компаративна анализа скупова са различитих налазишта, тако да је већ у том моменту могао да се стекне добар увид у главне тенденције у развоју винчанских индустрија. У четвртом поглављу, међутим, аутор је отишао и корак даље, утолико што су у њему су изложени резултати анализа артефаката са новоистражених локалитета, за које је контекст налаза далеко боље познат. Као интегрални део дисертације у овом делу рада су представљени и резултати рада на пројектима у којима је аутор учествовао. Тако су у петом поглављу представљени резултати петроархеолошких истраживања локалитета Винча -Бело брдо, Црквине- Мали Борак и Беловоде – Велико Лаоле, која су осим микроскопских и макроскопских анализа узорака обухватила и идентификацију потенцијалних лежишта.

У шестом поглављу, на готово сто страна, представљени су резултати анализе окресаних артефаката са новијих истраживања у Винчи. Материјал је богато илустрован и прецизно документован, па се може закључити да је у овом поглављу можда можда и најпотпуније приказани камени артефакти са једног неолитског локалитета у Србији. У седмом поглављу детаљно су размотрени контексти налаза (укључујући радионице), трагови употребе на артефактима и резултати археолошког експеримента усмереног на израду и коришћење српова са усађеним артефактима. На основу тога су изведени закључци о траговима употребе на уметнутим сегментима сечива, као и о начину и дужини коришћења овог типа композитног оруђа.

У осмом поглављу учињен је покушај да се дефинишу модели набавке сировина, технологије израде артефаката и коришћења појединих типова оруђа током читавог трајања винчанске културе. У аквизицији сировина Вера Богосављевић Петровић раздваја увоз, самосталну локалну набавку и мешовити приступ - заснован на снабдевању локалним ресурсима уз повремену размену престижних сировина. Анализе су показале да је снабдевање екстралокалним ресурсима (нарочито опсидијаном) имало значајну улогу у раној фази, као и да је прелазну („градачку“) и позну фазу обележио локални и „мешовити“ приступ у снабдевању сировинама.

На сличан начин Вера Богосављевић-Петровић је приступила је и у дефинисању модела производње артефаката. Резултати до којих је дошла су показали да се редукција језгара изван насеља јавља само на налазиштима у северној зони, све до пред крај винчанске културе, док је на налазиштима у јужној зони ситуација обрнута. У јужним областима углавном су заступљени налази који сведоче о локалној редукцији

(унутар насеља), нарочито у позној фази када снабдевање локалним ресурсима и израда бифацијалног оруђа од меког белог камена добијају на значају.

У закључцима о типологији оруђа размотрени су поједини типови алатки (стрелице, пробојци типа Фијера итд.), као и промене у структури оруђа. Констатовано је да је структура алатки прилично уједначена током већег дела трајања винчанске културе будући да и у северној и у јужној зони преовлађују стругачи, ретуширана сечива и оруђе на ретушираном прелому. Оруђе на примарним одбицима (масивне построшке, јамичасто и назупчано као и бифацијално оруђе) има значајну улогу тек у плочничкој фази винчанске културе.

У завршним поглављима, Вера Богосављевић Петровић расправља о економским, друштвеним и културним факторима варијабилности винчанских индустрија, указујући на могуће путеве и начине снабдевања минералним ресурсима из удаљенијих области (опсидијан, туф, мекани бели камен и црни рожнац). Картирање ових појава показало је да су винчанске заједнице биле повезане на великом географском простору, односно да су централне области распрострањања винчанске културе имале контакт како са северним тако и са западним и јужним областима. У технологији окресивања идентификовала је два модела продукције: специјализовану и стандардизовану производњу сечива која је потврђена на већини истраживаних налазишта и флексибилну стратегију окресивања (уз често подмлађивање) која се јавља у насељима где су коришћени локални ресурси. Организовано снабдевање сечивима из специјализованих радионица потврђено је на Гомлави и на Белом брду у Винчи.

У расправи о културној регионализацији кандидат истиче да критеријуми за регионалну диференцијацију винчанских индустрија више нису одрживи, илуструјући то чињеницом да су стрмо ретуширано оруђе и микролити за које се сматрало да се јављају само на источним налазиштима, јављају и на налазиштима на југу. Паралеле са винчанским комплексом уочене су у материјалу са налазишта на истоку Балкана, нарочито у културама Усоје и Караново III-IV.

У закључним разматрањима Вера Богосављевић Петровић је убедљиво показала да промене у винчанским индустријама нису последица већих популационих померања и културних утицаја из удаљенијих области већ друштвених околности у вези са

појавом металургије бакра и економским променама које обележиле позну фазу развоја винчанске културе.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

У докторској дисертацији Вере Богосављевић Петровић први пут су интегрално и детаљно представљене винчанске индустрије окресаног камена. На основу детаљно спроведених анализа дефинисане су главне етапе у развоју винчанског технокомплекса, уз оригинално тумачење уочених промена. Важно је истаћи да је Вера Богосављевић Петровић настојала да технолошке промене објасни не само са културно-историјског аспекта, већ и са аспекта друштвених и економских фактора који су утицали на варијабилност индустрија. Из ових разлога, сматрамо да њена дисертација представља значајан допринос укупном познавању ране праисторије југоисточне Европе.

6. Закључак

Дисертацију Вере Богосављевић Петровић одликују јасно дефинисани циљеви рада и беспрекорно спроведен методолошки поступак којим је обухваћена изузетно обимна грађа. На основу њених истраживања добијен је детаљан увид у карактер, ток и могуће узроке промена у технологији израде окресаних камених артефаката у касном неолиту централног Балкана. Због тога сматрамо да су испуњени сви услови за одобрење јавне одбране докторске дисертације Вере Богосављевић Петровић „Развој индустрије окресаног камена у винчанској култури на територији Србије“

У Београду 26. 01. 2015. године

Чланови комисије

др Душан Михаиловић, редовни професор (ментор),
Филозофски факултет у Београду

др Бобан Трипковић, доцент
Филозофски факултет у Београду

др Јосип Шарић, виши научни сарадник
Археолошки институт у Београду